

Томашук І.О.

доктор філософії з економіки,
старший науковий співробітник
Навчально-наукового центру «Інститут аграрної економіки»

Tomashuk Ivan

PhD in Economics,
Senior Research Fellow,
Educational and Scientific Center "Institute of Agrarian Economics"

ПІДПРИЄМНИЦТВО НА СЕЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

RURAL ENTREPRENEURSHIP AS A TOOL FOR EMPLOYMENT AND IMPROVING THE QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION

У статті досліджено роль сільського підприємництва як ключового чинника стимулювання зайнятості та покращення якості життя сільського населення. Проаналізовано сучасні тенденції розвитку підприємницької діяльності в сільській місцевості, визначено її вплив на створення робочих місць, підвищення доходів домогосподарств і розвиток соціальної інфраструктури. Розкрито основні бар'єри, що стримують розвиток малого та середнього бізнесу на селі, та окреслено шляхи їх подолання шляхом державної підтримки, освітніх ініціатив і місцевих стратегій розвитку. Представлено SWOT-аналіз проблем безробіття та трудової міграції в сільських регіонах України. Наведено механізми створення робочих місць через розвиток малого бізнесу. Підкреслено важливість активізації підприємницького потенціалу сільських територій у контексті післявоєнного відновлення країни та досягнення цілей сталого розвитку.

Ключові слова: сільське підприємництво, зайнятість населення, якість життя, сільські території, економічний розвиток, соціальна інфраструктура, сталий розвиток, місцеве самоврядування.

The article explores the potential of rural entrepreneurship as a key tool for increasing employment and improving the quality of life in rural areas. In the context of structural economic transformation and post-war recovery in Ukraine, fostering entrepreneurial activity in villages is gaining increasing relevance. The study analyzes the socio-economic impact of small and medium-sized enterprises (SMEs) in rural communities, highlighting their role in job creation, income generation, and the revitalization of local infrastructure and services. The research identifies major challenges to the development of rural entrepreneurship, including limited access to financial resources, insufficient institutional support, and the outmigration of human capital. Special attention is paid to the role of local self-government, public-private partnerships, and educational initiatives in shaping a favorable entrepreneurial ecosystem in the countryside. The paper also outlines policy recommendations aimed at encouraging business activity in rural areas and integrating entrepreneurship into broader strategies for sustainable rural development. The world experience of supporting rural business is presented. A SWOT analysis of the problems of unemployment and labor migration in rural regions of Ukraine is carried out. The mechanisms of job creation through the development of small business are emphasized. The role of cooperation, social entrepreneurship and family business in the countryside is highlighted. Tools for stimulating the development of rural entrepreneurship in modern conditions are presented. Examples of state aid programs and international initiatives are provided. The findings confirm that the stimulation of entrepreneurship in rural areas is not only an economic necessity but also a powerful mechanism for social cohesion and community resilience. It was concluded that in the near future, the development of entrepreneurship in rural areas will tend to grow due to the intensification of state support policies, international assistance, and increased demand for local, environmentally friendly products.

Keywords: rural entrepreneurship, employment, quality of life, rural areas, economic development, social infrastructure, sustainable development, local self-government.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку сільських територій України характеризується рядом соціально-економічних викликів, серед яких особливо актуальними є зростання безробіття, депопуляція, низький рівень доходів та обмежений доступ до базових соціальних послуг. У таких умовах особливої значущості набуває активізація підприємницької діяльності як ефективного інструменту подолання зайнятості, економічного відновлення та формування гідної якості життя сільського населення. Однак розвиток підприємництва на селі стримується численними бар'єрами – недостатньою фінансовою підтримкою, слабким інституційним середовищем, браком освіти й інфраструктури. Це зумовлює необхідність наукового аналізу потенціалу сільського підприємництва, оцінки його соціального ефекту та визначення пріоритетних напрямів стимулювання, що особливо актуально в умовах повоєнного відновлення та реалізації стратегії сталого розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність розвитку сільського підприємництва як інструменту підвищення зайнятості та якості життя населення підтверджується низкою наукових досліджень. Зокрема, Малік М. Й. [1] акцентує увагу на важливості агропромислової інтеграції, кооперації та підприємництва як системоутворюючих чинників сталого розвитку сільських територій. Питання міграційних процесів, зокрема трудової міграції, висвітлюються в працях Томашук І.В. та Болтовської Л.Л. [12], а також у дослідженні Томашук І., Балдинюк В. [14], де розкрито зв'язок між економічними трансформаціями та зростанням трудової мобільності в сільських регіонах. У дослідженні Патики Н.І. та Германюк Н.В. [7] акцентується увага на сучасних викликах і пріоритетах зайнятості сільського населення. Також Поплавська О.М. і Шевчук О.В. [9] підкреслюють, що рівень якості життя у сільській місцевості значною мірою залежить від економічної активності, доступу до інфраструктури та можливостей самореалізації. Праці Тимошенка М.М. [11] та Томашук І. [13] доповнюють цю дискусію, пропонуючи економічні стратегії сталого розвитку села, що включають стимулювання інноваційного підприємництва, цифровізацію та залучення зовнішніх інвестицій, зокрема через участь у грантових програмах [8].

Сучасні дослідження підтверджують, що підприємство в сільській місцевості є не лише інструментом економічного зростання, а й потужним чинником зменшення безробіття, уповільнення трудової міграції та покращення якості життя населення. Дійсно мають місце значні напрацювання у даному напрямку, проте, інструменти розвитку сільського підприємництва для підвищення рівня зайнятості та соціального добробуту у сучасних умовах потребують подальших досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявні дослідження, які розкривають окремі аспекти розвитку підприємництва у сільській місцевості, значна частина

питань залишається недостатньо опрацьованою. Зокрема, бракує комплексного аналізу впливу підприємницької діяльності на якість життя сільського населення з урахуванням соціальної, інфраструктурної та екологічної складових. Недостатньо досліджено також механізми поєднання локальних ініціатив із державними інструментами підтримки бізнесу в умовах посткризового (зокрема повоєнного) відновлення. Залишаються відкритими питання ефективної інтеграції сільського підприємництва в місцеві стратегії розвитку та залучення молоді до бізнес-активності в громадах. Все це вимагає оновлення наукових підходів і практичних моделей формування підприємницького середовища як важливого елемента сталого розвитку сільських територій.

Метою статті є обґрунтування ролі сільського підприємництва як важливого інструменту підвищення рівня зайнятості та якості життя сільського населення, а також визначення ключових чинників, бар'єрів і механізмів стимулювання розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях в умовах соціально-економічної трансформації та повоєнного відновлення України.

Виклад основних результатів дослідження. Сільське підприємництво – це форма господарської діяльності, що здійснюється в межах сільських територій з метою отримання прибутку, задоволення місцевих потреб та розвитку громади. Воно охоплює як традиційні види діяльності (сільське господарство, фермерство), так і нетрадиційні напрями (зелений туризм, переробка, ремесла, послуги) [14]. Підприємництво в сільських громадах відіграє ключову роль у формуванні сталого місцевого розвитку. Воно сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню рівня доходів населення, активізації внутрішніх ресурсів громад та зменшенню соціального відтоку молоді. Завдяки підприємницькій ініціативі покращується якість життя сільського населення, розвивається інфраструктура, стимулюється виробництво, сфера послуг та агротуризм [9]. У результаті посилюється економічна самодостатність громад і зростає їхня спроможність до самоуправління та адаптації в умовах криз і трансформацій.

У світовій практиці підтримка сільського бізнесу ґрунтується на поєднанні державних стимулів, інституційної допомоги та ринкових механізмів (табл. 1). У країнах ЄС широко застосовуються програми субсидій, дотацій, пільгового кредитування, розвиток кооперативів, освітньо-консультатійна підтримка через мережу дорадчих служб. У США важливу роль відіграють грантові програми USDA, підтримка фермерських стартапів і аграрних інновацій. У Канаді та Австралії акцент зроблено на стимулюванні агропідприємництва через цифровізацію, аграрну освіту й розвиток логістики [13]. Ключовим чинником успіху є системність політики, міжсекторальна взаємодія та орієнтація на місцеві потреби.

Нині сільські території України зазнають системного скорочення трудового потенціалу через високий рівень безробіття та інтенсивну трудову

Світовий досвід підтримки сільського бізнесу

Країна	Основні інструменти підтримки	Особливості
ЄС (зокрема Німеччина, Франція, Польща)	– Субсидії в рамках Спільної аграрної політики (CAP). – Фінансування розвитку села. – Освітні програми та дорадчі служби.	Підтримка інтегрована у загальноєвропейську стратегію сталого розвитку.
США	– Гранти від USDA. – Програми технічної допомоги. – Агостартапи й інноваційні ферми.	Високий рівень автоматизації та цифрової трансформації агробізнесу.
Канада	– Державні кредити для фермерів. – Освітні ініціативи. – Стимулювання молодіжного фермерства.	Орієнтація на сталий розвиток, інклюзію та локальну продовольчу безпеку.
Австралія	– Агроінкубатори. – Програми підтримки у посушливих регіонах. – Агроекспортні стратегії.	Адаптація до кліматичних викликів, фокус на міжнародних ринках.
Індія	– Мікrokредитування. – Сільськогосподарські кооперативи. – Розвиток агротехнологій.	Масовий підхід, підтримка дрібних фермерів, цифрові платформи для доступу до ринку.

Джерело: [11; 13]

міграцію [12]. За даними Державної служби статистики України [3], рівень офіційного безробіття в сільській місцевості у 2023 році становив понад 10% (реальне – ще вище, через тіньову економіку). При цьому серед молоді віком до 35 років показник безробіття подекуди перевищує 15–18%. Рис. 1 демонструє стабільно нижчий рівень зайнятості сільського населення порівняно з міським упродовж 2014–2023 рр., що свідчить про стійку диспропорцію на ринку праці між містом і селом.

За результатами досліджень Міжнародної організації з міграції (МОМ), у 2022–2023 роках понад 3 млн українців перебували на зовнішній трудовій міграції, з яких значна частина – мешканці сільської місцевості західних та центральних областей. Найчастіше вони працюють у Польщі, Чехії, Німеччині та Італії. Міграційні процеси негативно впливають на демографічну структуру сіл: знижується народжуваність, старіє населення,

бракує кадрів у сферах освіти, охорони здоров'я, виробництва (рис. 2). Основними причинами трудової міграції є низький рівень доходів, обмежена кількість робочих місць і нерозвинена інфраструктура.

Табл. 2 відображає основні сильні та слабкі сторони, а також можливості й загрози, пов'язані з безробіттям і трудовою міграцією в сільських регіонах України. Серед сильних сторін – наявність трудових ресурсів і потенціал розвитку сільського підприємництва; серед слабких – обмежений доступ до якісних робочих місць і низький рівень освіти. Можливості охоплюють розвиток агробізнесу, цифровізацію та міжнародні програми підтримки, тоді як загрози включають демографічне старіння, відтік молоді та соціальну депресивність територій.

За даними офіційного сайту Міністерства аграрної політики та продовольства України [5],

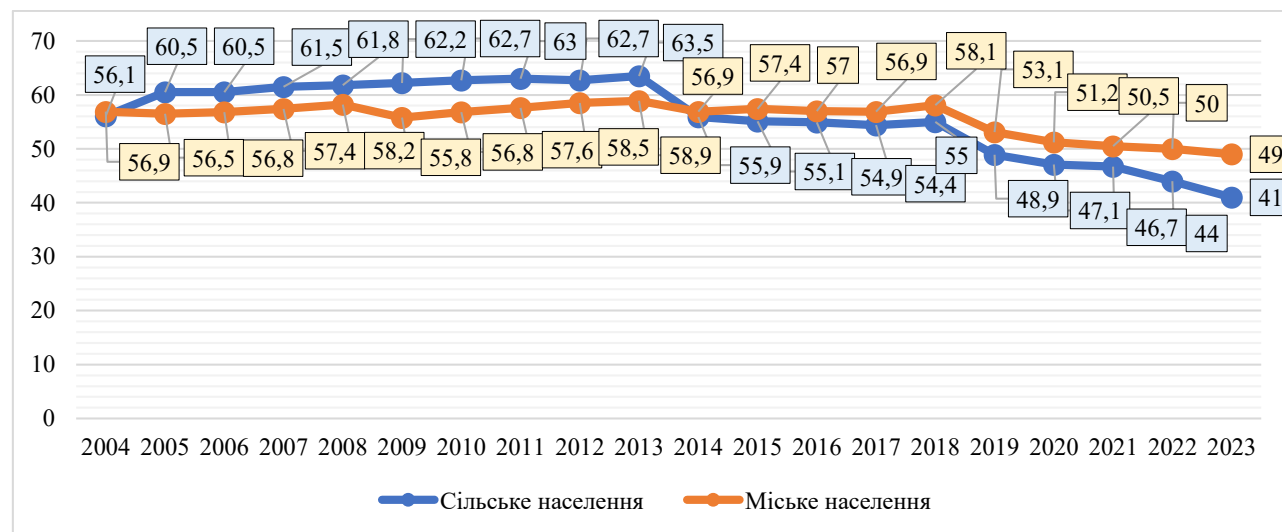

Рис. 1. Рівень зайнятості сільського та міського населення України, 2004–2023 рр., %

Джерело: [3]

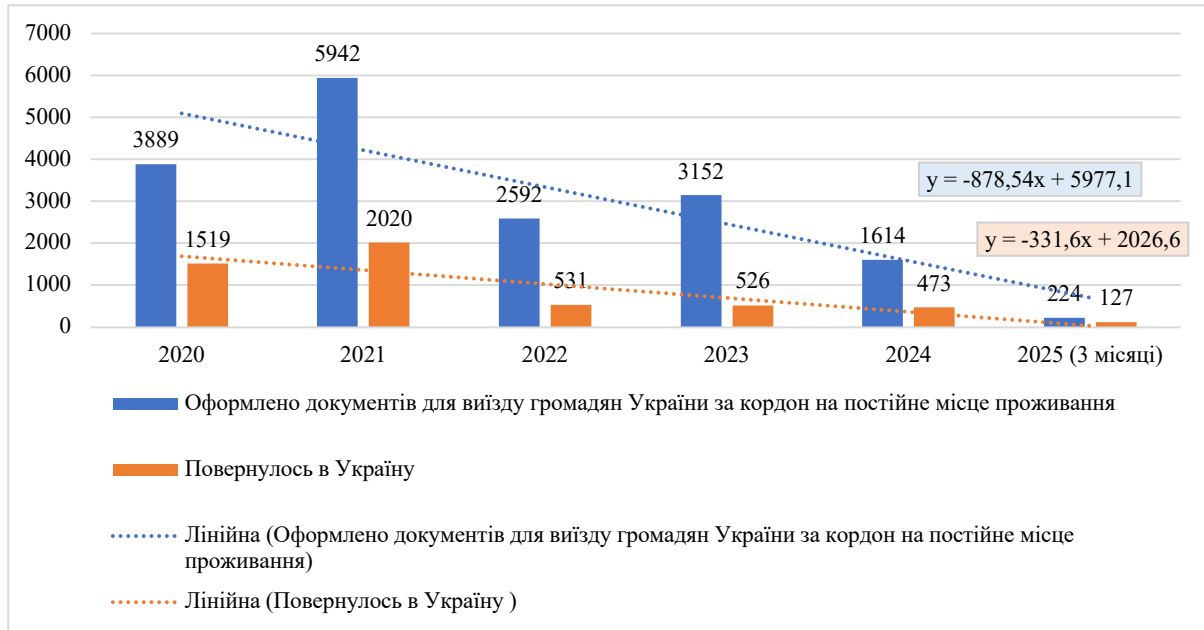

Рис. 2. Динаміка міграційних процесів в Україні, 2020–2025 рр., осіб

Джерело: [2]

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 [15], визначено стратегічну ціль І «Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах», у рамках якої передбачено виконання низки завдань за напрямками «Розвиток сільських територій» та «Протидія кризам на

територіях з особливими проблемами розвитку», зокрема:

- запровадження підтримки інтегрованих проєктів розвитку сільських територій [13];
- сприяння розвитку різних форм кооперації, фермерства, забезпечення доступності ринків збуту для малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції, інфраструктури для зберігання сільськогосподарської продукції; запро-

Таблиця 2

SWOT-аналіз проблем безробіття та трудової міграції в сільських регіонах України

Сильні сторони	Слабкі сторони
– Потенціал трудових ресурсів. – Природні умови для розвитку підприємництва. – Соціальна згуртованість на рівні громад. – Природні ресурси та агропотенціал сільських територій. – Державна підтримка фермерства та місцевих ініціатив. – Поширення цифрових технологій та онлайн-платформ. – Зростання доступу до профільної освіти і перекваліфікації.	– Високий рівень безробіття. – Відсутність інвестицій у сільські громади. – Низький рівень освіти та перекваліфікації кадрів. – Низька економічна активність, відсутність диверсифікації економіки. – Низька кваліфікація робочої сили, відсутність сучасних навичок. – Погані умови праці та низька заробітна плата в агросекторі. – Обмежений доступ до фінансування та ресурсів для бізнесу.
Можливості	Загрози
– Розвиток сільського підприємництва. – Створення кластерів, крафтового виробництва, кооперації. – Повернення трудових мігрантів у разі покращення умов. – Розвиток агроекології, органічного землеробства, крафтового виробництва. – Інвестиції в інфраструктуру (дороги, інтернет, енергетика). – Розвиток сільського туризму, зеленого бізнесу. – Використання грошових переказів заробітчани для розвитку.	– Втрати працездатного населення. – Подальше старіння села. – Економічне та соціальне знелюднення територій. – Економічна нестабільність, коливання ринків, воєнні ризики. – Витік робочої сили за кордон, депопуляція сіл. – Низька привабливість села для молоді та інвесторів. – Соціальна ізоляція, зростання нерівності між регіонами.

Джерело: [1; 11; 12; 14]

вадження нових технологій та обладнання для переробки сільськогосподарської сировини [1];

– стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва на сільських територіях, насамперед віддалених та з низькою щільністю населення, а також розширення мережі центрів підтримки підприємництва [13];

– підтримка диверсифікації сільськогосподарського виробництва, запровадження нових культур, розвиток тваринництва, утворення підприємств з переробки сільськогосподарської продукції, що використовують нові інноваційні технології, застосування яких спрямовано на використання місцевої сировини та сприяє створенню нових робочих місць.

За даними Держстату [3] на останню звітну дату в аграрному секторі економіки виробництвом сільськогосподарської продукції займаються понад 73 тис. суб'єктів господарювання, з них 49,5 тис. сільськогосподарських підприємств. Рис. 3 ілюструє коливання рентабельності операційної діяльності в аграрному секторі України у 2010–2023 рр., із періодами зростання та спаду, що відображає вплив економічних, кліматичних і воєнних чинників на галузь.

Кількість статистично активних фермерських господарств становить 30 242 одиниці, з яких 26 629 одиниць мають в обробітку 4,9 млн гектарів сільськогосподарських угідь [5]. Завдяки законодавчим ініціативам протягом попередніх років створено умови для добровільної трансформації особистих селянських господарств у суб'єктів підприємницької діяльності та поступово відбувається їх трансформація у сімейні фермерські господарства без набуття статусу юридичної особи.

За даними Міністерства юстиції України [6] та інформації від ДП «Національні інформаційні системи» [4] станом на 13.12.2023 р. до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань внесені 1215 сімейних фермерських господарств без набуття статусу юридичної особи. Одночасно,

близько 4 млн особистих селянських господарств також є учасниками аграрного ринку, проте – не є суб'єктами підприємницької діяльності і реалізують надлишки виробленої (вирощеної, переробленої) продукції поза межами організованого аграрного ринку та є потенційними сімейними фермерськими господарствами.

Спільно фермерські та особисті селянські господарства виробляють більше 44 % валової продукції сільськогосподарства [5]. Табл. 3 узагальнює ключові механізми створення робочих місць у сільській місцевості через розвиток малого бізнесу. Серед них – державна підтримка підприємництва, освітні програми та професійна перепідготовка, сприяння розвитку кооперації, доступ до мікрокредитування та цифровізація бізнес-процесів. Ці інструменти спрямовані на активізацію економічної діяльності, зниження рівня безробіття та підвищення самозайнятості населення.

Табл. 4 висвітлює важливу роль кооперації, соціального підприємництва та сімейного бізнесу у розвитку сільських територій. Вони сприяють створенню робочих місць, підвищенню доходів місцевого населення, збереженню трудових ресурсів і формуванню соціальної згуртованості громад. Такі форми підприємництва орієнтовані не лише на прибуток, а й на соціальний ефект, що робить їх ефективними інструментами сталого сільського розвитку.

Табл. 5 відображає ключові аспекти впливу сільського підприємництва на якість життя населення, зокрема зростання рівня доходів, створення робочих місць, покращення соціальної інфраструктури та доступу до послуг. Підприємницька активність сприяє економічному пожвавленню громад, зміцненню місцевої самодостатності та підвищенню загального рівня добробуту сільського населення.

Табл. 6 подає приклади програм державної підтримки та міжнародних ініціатив, спрямованих на розвиток сільського підприємництва, зниження безробіття та підвищення економічної активності.

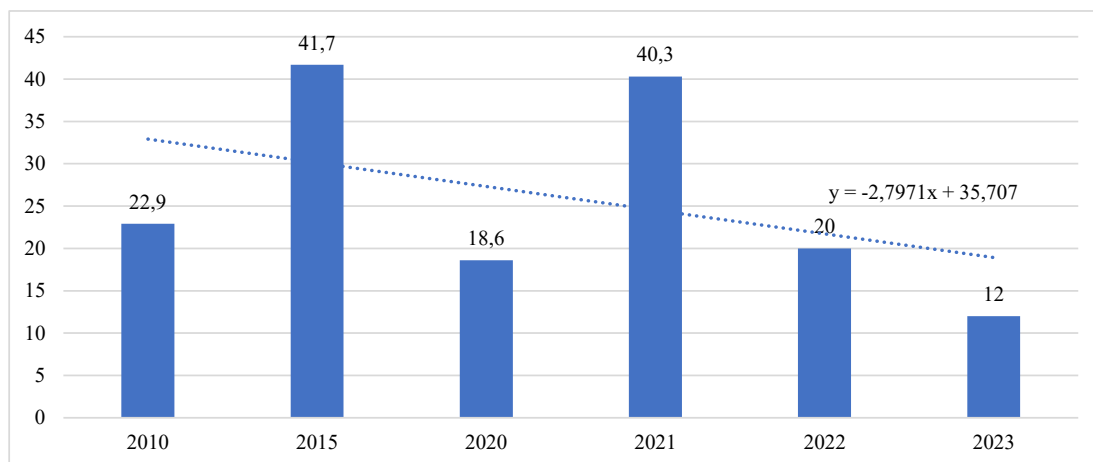

Рис. 3. Рентабельність операційної діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарств України, 2010–2023 рр., %

Джерело: [3]

Таблиця 3

Механізми створення робочих місць через розвиток малого бізнесу

№	Механізм	Опис механізму	Очікуваний результат
1	Фінансова підтримка	Надання мікрокредитів, грантів, субсидій для малого бізнесу	Збільшення кількості підприємств і робочих місць
2	Навчальні програми	Проведення тренінгів, семінарів для підприємців	Підвищення компетенцій та ефективності бізнесу
3	Спрощення регуляторних процедур	Зниження бюрократичних бар'єрів, спрощення реєстрації	Швидке створення бізнесу та працевлаштування
4	Розвиток інфраструктури	Створення бізнес-інкубаторів, коворкінгів, доступ до інтернету	Підтримка стартапів, зростання малого бізнесу
5	Податкова підтримка	Запровадження пільгових податкових режимів для малого бізнесу	Зниження податкового навантаження, стимулювання розвитку

Джерело: [7]

Таблиця 4

Роль кооперації, соціального підприємництва та сімейного бізнесу на селі

№	Форми підприємництва	Роль на селі	Основні переваги	Приклади впливу
1	Кооперація	Об'єднання ресурсів і зусиль для спільної діяльності	Покращення доступу до ринків, зниження витрат	Спільна закупівля, збут продукції
2	Соціальне підприємництво	Вирішення соціальних проблем через бізнес	Підтримка вразливих груп, створення робочих місць	Освітні проекти, допомога малозабезпеченим
3	Сімейний бізнес	Збереження традицій і передачі бізнесу між поколіннями	Стабільність доходів, розвиток місцевої економіки	Фермерські господарства, ремесла

Джерело: [1]

Таблиця 5

Основні аспекти впливу сільського підприємництва на якість життя населення

№	Аспект впливу	Визначальна особливість
1	Економічне зростання та зайнятість	Створення нових робочих місць, зниження безробіття, збільшення доходів місцевих жителів.
2	Покращення соціальної інфраструктури	Залучення інвестицій у дороги, школи, медичні заклади, підвищення комфортності проживання.
3	Стимулювання локального розвитку	Підтримка громадських проектів, благодійність, розвиток культури і освіти, зміцнення соціальних зв'язків.
4	Збереження традицій і культури	Виробництво традиційної продукції, підтримка культурної спадщини, розвиток туризму.
5	Покращення екологічної ситуації	Впровадження сталих екологічних практик, зменшення негативного впливу на довкілля.
6	Підвищення рівня освіти та навичок	Сприяння професійному розвитку, навчання і відкриття нових можливостей для населення.

Джерело: [7; 9; 11]

Серед них – грантові програми, пільгове кредитування, технічна допомога, освітні проекти та партнерські платформи співпраці з громадами. Такі ініціативи створюють додаткові можливості для самозайнятості, розвитку інфраструктури та покращення умов життя в сільських регіонах.

Місцеве самоврядування відіграє ключову роль у розвитку підприємництва на селі, виступаючи як ініціатор, координатор і партнер у створенні сприятливого бізнес-середовища. Саме органи місцевої влади здатні адаптувати державні політики до локальних потреб, забезпечити доступ підприємців до інфраструктури, інформації, фінансових ресурсів і консультаційної підтримки. Вони можуть розробляти цільові програми, нада-

вати преференції та підтримувати створення кооперативів [1], агрокластерів, бізнес-інкубаторів. Завдяки тісній взаємодії з громадою, місцеве самоврядування має змогу оперативно реагувати на виклики, стимулювати молодіжне, сімейне та соціальне підприємництво, залучати інвесторів та донорів для сталого економічного зростання регіону.

Післявоєнне відновлення підприємництва на селі відкриває широкі можливості для стимулювання економічної активності, створення робочих місць та покращення якості життя сільського населення. Завдяки розвитку сільського бізнесу можливо не лише відновити зруйновану інфраструктуру, а й модернізувати виробничі потужності через

Таблиця 6

Приклади програм державної допомоги та міжнародних ініціатив

Програма / Ініціатива	Концептуальна суть	Аналітика впливу
Державна програма підтримки малого та середнього агробізнесу (Україна)	Гранти, пільгові кредити, компенсація частини вартості обладнання.	Програма сприяє зростанню підприємництва в селі, але обмежені фінансові ресурси та бюрократичні перепони уповільнюють масштабування.
Програма розвитку кооперації в сільській місцевості (Україна)	Підтримка створення та розвитку сільськогосподарських кооперативів через фінансування і навчання.	Кооперативи зміцнюють позиції дрібних фермерів, підвищують доступ до ринків і ресурсів, але потребують кращої інституційної підтримки.
European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) (ЄС)	Надання грантів і фінансування проєктів інновацій, інфраструктури, екологічних практик у сільських регіонах.	Значно підвищує конкурентоспроможність та екологічність сільського господарства, створює довгострокову сталість розвитку.
Програма розвитку ООН (UNDP) – підтримка сільського підприємництва	Фінансування соціальних підприємств, стартапів, екологічних ініціатив у сільських громадах.	Сприяє сталому розвитку, залученню молоді, інноваціям і підвищенню соціальної відповідальності підприємств.
FAO – програми підтримки фермерів	Навчання, технологічна допомога, просування гендерної рівності.	Покращує кваліфікацію, підвищує продуктивність і соціальну інклюзію, але залежить від тривалості та масштабів впровадження.

Джерело: [7; 8; 10]

впровадження інноваційних технологій, цифрових рішень та екологічно сталих практик. Значну роль відіграють підтримка з боку держави та міжнародних партнерів у формі грантів, пільгового кредитування, програм розвитку малого бізнесу та сприяння кооперації [11]. Особливе значення має залучення молоді, реінтеграція ветеранів та внутрішньо переміщених осіб до підприємницької діяльності, що сприятиме соціально-економічній стабілізації сільських територій і сталому відновленню країни в цілому. Табл. 7 узагальнює сучасні інструменти стимулювання сільського підприєм-

ництва, серед яких – фінансова підтримка, освітні програми, спрощення регуляцій та цифровізація бізнесу.

Усі запропоновані заходи можуть бути адаптовані до стратегії розвитку конкретної громади або включені до місцевих програм соціально-економічного відновлення.

У найближчій перспективі розвиток підприємництва на селі матиме тенденцію до зростання завдяки активізації державної політики підтримки, міжнародної допомоги та підвищенню попиту на локальну, екологічно чисту продукцію.

Таблиця 7

Інструменти стимулювання розвитку підприємництва на селі в сучасних умовах

№	Напрямок	Реальні пропозиції / заходи	Приклади програм / інституцій
1	Фінансово-економічна підтримка	– Державні гранти на створення/відновлення бізнесу. – Пільгове кредитування. – Субсидії на обладнання, сертифікацію, страхування.	Програма «єРобота», GIZ, ЄІБ, «5–7–9%»
2	Освітні та консультаційні ініціативи	– Центри підтримки бізнесу при громадах. – Курси для молоді, ВПО, ветеранів. – Агрошколи, бізнес-інкубатори.	“Start Business Challenge”, “ProfiHub”, ОМС, МОН, Мінекономіки
3	Інфраструктурні рішення	– Ремонт доріг, інтернет, логістика. – Створення торгово-збутових центрів. – Підтримка агрокооперації, агрокластерів	ДФПР, Minregion, ПРООН, U-LEAD
4	Цифровізація бізнесу	– Субсидії на впровадження CRM, ERP, онлайн-продажів. – Навчання e-commerce, брендингу, SMM.	«Дія.Бізнес», Prom.ua, Rozetka, Etsy
5	Правова та регуляторна підтримка	– Спрощення реєстрації та дозвільних процедур. – Податкові стимули для бізнесів, які реінвестують у громаду або працевлаштовують вразливі групи.	Дія, «єМалятко», Мінекономіки, ДПС
6	Гендерна та інклюзивна підтримка	– Програми для жінок, ветеранів, ВПО, людей з інвалідністю. – Навчання, мікрофінансування, адаптація до бізнес-середовища.	UN Women, USAID, IOM, «Український жіночий фонд», ПРООН

Джерело: [8; 10]

Прогнозується зміщення акцентів у бік інноваційного, цифрового та сталого підприємництва, з розвитком агротехнологій, кластерних ініціатив, кооперативного руху та соціального бізнесу. Стратегічними пріоритетами виступатимуть: відбудова й модернізація інфраструктури, залучення молоді до підприємницької діяльності, підтримка малого та середнього бізнесу, розвиток освітніх і консультаційних сервісів, формування сприятливого регуляторного середовища та інтеграція сільських громад в загальнонаціональні економічні процеси.

Висновки. Підприємництво на селі є ключовим чинником активізації економічної діяльності, розширення можливостей зайнятості та підвищення якості життя сільського населення. Результати дослідження підтверджують, що розвиток підприємницьких ініціатив сприяє зростанню доходів, покращенню інфраструктури, зменшенню соціальної напруги та загальному зміцненню спроможності територіальних громад. Разом з тим, ефективна реалізація потенціалу сільського підприємництва потребує цілеспрямованої державної підтримки, удосконалення механізмів фінансування, освітньо-консультаційного супроводу та формування сприятливого інституційного середовища. Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі моделей інтеграції сільського бізнесу в регіональні стратегії розвитку, оцінці соціального ефекту підприємницької активності та вивченні ефективних практик підтримки молодіжного підприємництва на селі.

Бібліографічний список:

- Малік М. Й. Роль підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції у розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2021. № 7. С. 50–62. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202107050>
- Офіційний сайт Державної міграційної служби України. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2025_3.pdf
- Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
- Офіційний сайт ДП «Національні інформаційні системи». URL: <https://nais.gov.ua>
- Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/rozvitok-silskih-teritorij>
- Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua>
- Патика Н. І., Германюк Н. В. Зайнятість сільського населення в сучасних умовах: нові виклики й пріоритети забезпечення. *Агросвіт*. 2024. № 23. С. 28–39. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.23.28>
- Перелік актуальних грантових програм від міжнародних донорських та національних організацій. URL: <https://korovynska-gromada.gov.ua/perelik-aktualnih-grantovih-program-vid-mizhnarodnih-donorskih-ta-nacionalnih-organizacij-10-57-37-28-03-2024/>
- Поплавська О. М., Шевчук О. В. Якість життя сільського населення: проблеми, перспективи покращення. *Економічний простір*. 2020. № 159. С. 141–146. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/159-29>
- Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках. Розпорядження КМУ від 15.11.2024 р. № 1163-р Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p#Text>
- Тимошенко М. М. Економічні стратегії сталого розвитку сільських територій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 16. С. 31–34. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.16.31>
- Томашук І.В., Болтовська Л.Л. Міграційні процеси у контексті глобалізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-072/2022-40-50>
- Tomashuk I. Development of entrepreneurship in Ukraine in the conditions of european integration. *Green, Blue & Digital Economy Journal*. 2022. № 2. Vol. 3. P. 36–48 DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5169/2022-2-5>
- Tomashuk I., Baldynyuk V. International labor migration in the context of geo-economic transformation. *Three Seas Economic Journal*. 2022. Vol. 3. № 1. P. 203–216.
- Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова КМУ від 5.08.2020 р. № 695. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text>

References:

- Malik M. Y. (2021). Rol pidpriemnytstva, kooperatsii ta ahropromyslovoi intehratsii u rozvytku silskykh terytorii [The role of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration in the development of rural areas]. *Ekonomika APK*, no. 7, pp. 50–62. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202107050>
- Ofitsiyni sait Derzhavnoi mihratsiinoi sluzhby Ukrainy [Official website of the State Migration Service of Ukraine]. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2025_3.pdf
- Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>
- Ofitsiyni sait DP "Natsionalni informatsiini systemy" [Official website of the State Enterprise "National Information Systems"]. Available at: <https://nais.gov.ua>
- Ofitsiyni sait Ministerstva aharnoї polityky ta prodovolstva Ukrainy [Official website of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. Available at: <https://minagro.gov.ua/napryamki/rozvitok-silskih-teritorij>
- Ofitsiyni sait Ministerstva yustytii Ukrainy [Official website of the Ministry of Justice of Ukraine]. Available at: <https://minjust.gov.ua>
- Patyka N. I., Hermaniuk N. V. (2024). Zainiatist silskoho naselennia v suchasnykh umovakh: novi vyklyky y priorytety zabezpechennia [Employment of the rural population in modern conditions: new challenges and priorities of provision]. *Ahrosvit*, no. 23, pp. 28–39. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.23.28>
- Perelik aktualnykh hrantovykh prohram vid mizhnarodnykh donorskykh ta natsionalnykh orhanizatsii [List of current grant programs from international donor and national organizations]. Available at: <https://korovynska-gromada.gov.ua/perelik-aktualnih-grantovih-program-vid-mizhnarodnih-donorskih-ta-nacionalnih-organizacij-10-57-37-28-03-2024/>
- Poplavska O. M., Shevchuk O. V. (2020). Yakist zhyttia silskoho naselennia: problemy, perspektivy pokrashchennia [Quality of life of the rural population: problems, prospects for improvement]. *Ekonomichniy prostir*, no. 159, pp. 141–146. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/159-29>
- Pro skhvalennia Stratehii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh [On approval of the Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine for the period until 2030 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2025–2027]. Rozporiadzhennia KМУ vid 15.11.2024 r. № 1163-r Kyiv. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-r#Text>

11. Tymoshenko M. M. (2024). Ekonomichni stratehii staloho rozvytku silskykh terytorii [Economic strategies for sustainable development of rural areas]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 16, pp. 31–34. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.16.31>
12. Tomashuk I.V., Boltovska L.L. (2022). Mihratsiini protsesy u konteksti hlobalizatsii svitovoi ekonomiky [Migration processes in the context of globalisation of the world economy]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-50>
13. Tomashuk I. (2022). Development of entrepreneurship in Ukraine in the conditions of european integration. *Green, Blue & Digital Economy Journal*, no. 2, is. 3, pp. 36–48 DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5169/2022-2-5>
14. Tomashuk I., Baldynyuk V. (2022). International labor migration in the context of geo-economic transformation. *Three Seas Economic Journal*, no. 3, is. 1, pp. 203–216.
15. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky [On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027]. Postanova KМУ vid 5.08.2020 r. № 695. Kyiv. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text>